

7. Лобань Д. Процесуальний контроль прокурора за виконанням угоди про визнання винуватості / Д. Лобань // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2014. – № 1. – С. 106-111.
8. Новак Р.В. Кримінальне провадження на підставі угод в Україні: дис.... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / Р.В. Новак. – Х., 2015. – 215 с.
9. Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод : Постанова пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11 груд. 2015 р. № 13 // Часопис цивільного і кримінального судочинства. – 2016. – № 1. – С. 8-24.
10. Повноваження прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод: методичні рекомендації / [С.М. Малихіна, Ю.П. Смокович, В.К. Гуцуляк та ін.]. – К. : НДІ Національної академії прокуратури, 2013. – 101 с.
11. Тюрін Г.Є. Порядок діяльності прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод / Г.Є. Тюрін // Форум права. – 2014. – № 2. – С. 442–447.

УДК 343.2

ШЕРУДИЛО В.О.

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВТРУЧАННЯМ У ПРИВАТНЕ СПІЛКУВАННЯ

Стаття присвячена вивченню правових підстав проведення негласних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних із втручанням у приватне спілкування, гарантій дотримання законності у їх проведенні та подальшого використання результатів проведених негласних слідчих (розшукових) дій у доказуванні.

Ключові слова: негласні слідчі (розшукові) дії, слідчий, уповноважені оперативні підрозділи, суддя, приватне спілкування, прокурор, органи Національної поліції, Єдиний реєстр досудових розслідувань, огляд місця події, доручення слідчого, фактичні та юридичні підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних із втручанням у приватне спілкування, повідомлення прокурора, правові підстави, негласні слідчі дії, втручання, приватне спілкування, доказування.

Статья посвящена изучению правовых оснований проведения негласных следственных (розыскных) действий, связанных с вмешательством в частное общение, гарантий соблюдения законности в их проведении и дальнейшего использования результатов проведенных негласных следственных (розыскных) действий в доказывании.

Ключевые слова: негласные следственные (розыскные) действия, следователь, уполномоченные оперативные подразделения, судья, частное общение, прокурор, органы Национальной полиции в Единый реестр досудебных расследований, осмотр места происшествия, поручение следователя, фактические и юридические основания проведения негласных следственных (розыскных) действий, связанных с вмешательством в частное общение, сообщение прокурора, правовые основания, негласные следственные действия, вмешательство, личное общение, доказывание.

The article studies the legal grounds for covert investigative (search) actions related to interference in private communication, guarantees of observance of legality of their conduct and further use of the results of the conducted covert investigative (search) actions in the proving.

Key words: covert investigative (search) actions, investigator, authorized operational units, judge, private communication, prosecutor, National police in the Unified register of pre-trial investigation, examination of the scene, the instructions of the investigator, the factual and legal grounds for conducting a covert investigative (search) actions related to interference in private communication, notification of prosecutor, legal grounds, covert investigations, intervention, private communication proof.

© ШЕРУДИЛО В.О. – аспірант кафедри кримінального процесу (Національна академія внутрішніх справ)

Актуальність теми. Проведення негласних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних із втручанням у приватне спілкування, неможливе без відповідних підстав. Розглядаючи підстави негласних слідчих (розшукових) дій, можна виділити правові (юридичні) та фактичні підстави.

Фактичними підставами є факт правопорушення (фактично вчиненого суспільно небезпечного діяння), що дає право на проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Правовими підставами є сукупність передбачених кримінально-процесуальним законом умов, що дають право на проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Вклад основного матеріалу. Таким чином, для проведення негласних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних із втручанням у приватне спілкування, співробітники оперативних підрозділів повинні мати законні підстави, як правові, так і фактичні. Наявність таких підстав є гарантією дотримання законності у їх проведенні та подальшого використання результатів проведених негласних слідчих (розшукових) дій у доказуванні.

Враховуючи норми чинного КПК України, приймати рішення щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій має винятково слідчий, прокурор, а у випадках, передбачених КПК України, – слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим із прокурором.

Співробітники оперативних підрозділів (органи Національної поліції, органи безпеки, органи, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органи Державної пенітенціарної служби України, органи Державної прикордонної служби України, органи Державної фіскальної служби України) не мають права здійснювати негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотанням до слідчого судді чи прокурора, а лише за дорученням слідчого, який здійснює досудове розслідування злочину. Співробітник оперативного підрозділу під час виконання доручень слідчого, прокурора користується повноваженнями слідчого [2].

Слід відзначити, що уповноважені оперативні підрозділи не мають права виходити за межі доручень слідчого, прокурора. Вони зобов'язані повідомляти їх про виявлення обставин, які мають значення для кримінального провадження, або вимагати нових процесуальних рішень слідчого, прокурора [1].

Зважаючи на вищенаведене, виключно важливе значення мають правові підстави, до яких належать:

1) наявність заяви чи повідомлення, зареєстрованого у встановленому законом порядку. Слідчий, прокурор чи інша службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення (відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається);

2) наявність реєстрації у Єдиному реєстрі досудових розслідувань. Слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше одного дня після подання заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань і розпочати розслідування. Досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом. Огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, яке здійснюється негайно після завершення огляду;

3) наявність факту реєстрації у Єдиному реєстрі досудових розслідувань дати внесення інформації та присвоєння номера кримінального провадження;

4) повідомлення прокурора слідчим у письмовій формі про початок розслідування, підстава початку розслідування;

5) у випадку, якщо відомості про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань унесені прокурором, він зобов'язаний невідкладно, але не пізніше наступного дня, з дотриманням правил підслідності наявних у нього матеріалів звернутися до органу досудового розслідування щодо доручення на проведення досудового розслідування [3, с. 15].

Що стосується фактичних підстав негласних слідчих (розшукових) дій, то до них закон відносить наявність інформації про злочини, що готуються або вчинені невідповідними особами. Інформацію про злочини, що готуються, суб'єкти кримінального судочинства отримують із різних джерел. Це можуть бути заяви і повідомлення громадян, підприємств, установ та організацій, службових осіб, представників влади про підготовку злочину, що є приводом для проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Однак в більшості випадків отримана з таких джерел інформація потребує перевірки, підтвердження достовірності викладених фактів чи встановлення інших даних, що вказують на наявність ознак злочину. У цих випадках і виникає необхідність залучення оперативних підрозділів для перевірки і оцінки отриманої інформації.

Значна частина гласної інформації про готування злочинів може бути отримана із засобів масової інформації (газети, журнали, теле- і радіопрограми тощо). Така інформація потребує не тільки офіцій-

ного реагування, а й проведення оперативно-розшукових заходів і негласних слідчих (розшукових) дій з метою перевірки достовірності викладених фактів, документування події та ознак злочину, винуватості осіб у вчиненні злочину та інших обставин, що мають значення для правильного прийняття законного рішення і реагування.

Приводами для проведення негласних слідчих (розшукових) дій щодо виявлення, припинення та запобігання злочинів можуть бути також письмові доручення і ухвали слідчого, слідчого судді, вказівки прокурора, ухвали суду, матеріали органів дізнання. Це зрозуміло з вимог кримінально-процесуального законодавства, коли у розслідуванні або судовому розгляді необхідно з'ясувати безпосередні причини та умови злочинів, які сприяли їх учиненню чи підготовці, а також вжити необхідних заходів щодо усунення цих причин та умов [4].

Таким чином, наявність гласної чи негласної інформації про підготовку злочину буде не тільки приводом для початку кримінального провадження, а й приводом для проведення негласних слідчих (розшукових) дій з метою перевірки повноти і правильності отриманої інформації, пошуку першоджерел отримання фактичних даних та їх формування як доказів у кримінальному судочинстві.

Як підставу для проведення негласних слідчих (розшукових) дій КПК визначає наявність інформації про злочини, які вчинені нестановленими особами. Інформація про вчинення нестановленими особами злочину може бути отримана від очевидців, з результатів огляду місця події, заяв або повідомлень підприємств, установ, організацій, службових осіб, представників влади, громадськості або окремих громадян.

Інформація про злочин також може бути отримана з негласних джерел, тобто коли оперативними підрозділами безпосередньо виявляються ознаки злочину або вона надходить від конфідентів інших оперативних підрозділів, органів та організацій інших держав. У такому разі це і є приводами для здійснення негласних слідчих (розшукових) дій.

У разі наявності достатньої інформації про злочин, учинений нестановленими особами (нерозкритий злочин), суб'єкти кримінального судочинства у кожному випадку зобов'язані здійснити низку негласних слідчих (розшукових) дій з викриття конкретної особи (групи) у вчиненні злочину чи завести оперативно-розшукову справу на нерозкритий злочин.

Другою підставою для проведення негласних слідчих (розшукових) дій закон визначає наявність інформації про осіб, які готують або вчинили злочини. Такими, що готують або вчинили злочини, слід вважати тих фізичних осіб, інформація про яких свідчить, що вони причетні до нерозкритих злочинів. Це можуть бути:

- 1) виконавці (співвиконавці) – особи, які безпосередньо вчинили злочин;
- 2) організатори – особи, які організували або керували його (їх) підготовкою чи вчиненням;
- 3) підбурювачі – особи, які схилили (умовлянням, підкупом, погрозами, примусом) інших до вчинення злочину;
- 4) посібники – особи, які сприяли вчиненню злочину (порадами, вказівками, наданням засобів чи знарядь або усунення перешкод вчинення злочину), а також обіцяли переховати злочинця, знаряддя чи засоби вчиненого злочину, сліди злочину чи предмети, здобуті злочинним шляхом, придбати чи збути такі предмети, або іншим чином сприяти приховуванню злочину [2].

Інформація про таких осіб надходить оперативним підрозділам, як із гласних, так і з негласних джерел. Але, на відміну від попередньої підстави (наявність інформації про злочини, що готуються або вчинені нестановленими особами), інформація про осіб, які готують або вчинили злочин, містить більш конкретні відомості про фізичну особу, яка підозрюється у підготовці або вчиненні злочину. Від неї гласно можуть бути отримані пояснення щодо факту протиправного діяння, вона може бути фізично затримана на місці вчинення злочину, стосовно неї може бути вжито запобіжний захід – процесуальне затримання за підозрою у вчиненні злочину, взяття під варту (арешт), інші засоби процесуального примусу.

За отримання негласної інформації стосовно особи, що готує або вчинила злочин, її особистість, поведінка та характер протиправних дій становлять оперативний інтерес у працівників підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. Під час пошуку і фіксації фактичних даних про протиправну діяльність цієї особи є всі підстави для здійснення стосовно неї відповідних негласних слідчих (розшукових) дій.

Під час пошуку осіб і фактів, які становлять оперативний інтерес, оперативно-розшукові заходи спрямовуються на:

- виявлення та припинення злочинних посягань;
- затримання і викриття осіб, що підготували або вчинили злочини; пошук очевидців і свідків злочинів;
- установлення місць зберігання знарядь злочинів, зброї, наркотиків, викраденого майна;
- вирішення інших завдань оперативно-розшукової діяльності [5].

Окрім цього, оперативний інтерес становлять особи, протиправна, антигромадська, антиморальна поведінка яких може призвести до вчинення злочину чи інших протиправних дій, небезпечних для інших осіб, близьких чи родичів (особливо небезпечні рецидивісти, наркомани, вірусосонні та ін.).

Третьою підставою для проведення негласних слідчих (розшукових) дій є наявність інформації про осіб, які переходять від органів розслідування або ухиляються від кримінального покарання.

У кожному разі, коли надходить інформація про таких осіб, підрозділи правоохоронних органів мають усі підстави для проведення негласних слідчих (розшукових) дій з метою розшуку. Послідовність і цілеспрямованість негласних слідчих (розшукових) дій та інших спеціальних заходів залежить від категорій осіб, що розшуковуються.

Достатня інформація про осіб, які переходять від органів розслідування або відбування покарань, – це офіційні дані, що дають підстави для заведення розшукової справи або термінового проведення негласних слідчих (розшукових) дій [3, с. 8].

Таким чином, наявність одночасно правових і фактичних підстав дає право слідчому, прокурору, а у випадках, передбачених КПК України, – слідчому судді за клопотанням прокурора або клопотанням слідчого, погодженого з прокурором, прийняти рішення про проведення негласних (слідчих) розшукових дій з обов'язковим зазначенням строку їх проведення.

Строк визначається залежно від виду конкретної негласної (слідчої) розшукової дії, необхідності отримання відомостей одноразово чи впродовж певного часу.

Розглядаючи підстави негласних слідчих (розшукових) дій, відзначимо, що КПК України не закріплює їх конкретного переліку, а лише вказує, що негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб [2].

Зважаючи на те, що негласні слідчі (розшукові) дії здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів, що стосуються оперативно-розшукової діяльності, а Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року визначає підстави для проведення оперативно-розшукової діяльності, якщо застосувати аналогію закону, то підставами проведення негласних слідчих (розшукових) дій можна визначити наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про:

- 1) злочини, що готуються;
- 2) осіб, які готують учинення злочину;
- 3) осіб, які переходять від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання;
- 4) безвісти зниклих;
- 5) розвідувально-підривну діяльність спецслужб іноземних держав, організацій та окремих осіб проти України;
- 6) реальну загрозу життю, здоров'ю, житлу, майну працівників суду і правоохоронних органів у зв'язку з їх службовою діяльністю, а також осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їхніх сімей і близьких родичів, з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя; співробітників розвідувальних органів України у зв'язку із службовою діяльністю цих осіб, їх близьких родичів, а також осіб, які конфіденційно співробітничали або співробітничали з розвідувальними органами України, та членів їхніх сімей з метою належного здійснення розвідувальної діяльності;
- 7) потребу в отриманні розвідувальної інформації в інтересах безпеки суспільства і держави;
- 8) наявність узагальнених матеріалів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, отриманих в установленому законом порядку [5].

Висновок. Вищевказані підстави можуть міститися в заявах, повідомленнях громадян, посадових осіб, громадських організацій, засобів масової інформації, у письмових дорученнях і постановках слідчого, вказівках прокурора, ухвалах слідчого судді, суду, матеріалах правоохоронних органів, у запитках і повідомленнях правоохоронних органів інших держав та міжнародних правоохоронних організацій, а також запитках повноважних державних органів, установ та організацій, визначених Кабінетом Міністрів України, про перевірку осіб у зв'язку з їх допуском до державної таємниці, до роботи з ядерними матеріалами та на ядерних установках.

Список використаних джерел:

1. Дубинский А.Я. Производство предварительного расследования органами внутренних дел / Дубинский А.Я. // *Вибрані твори*. – К. : Центр учбової літератури, 2014. – С. 169-257.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 // *Відомості Верховної Ради України*, 2013. – № 9-13. – Ст. 88.
3. Негласні слідчі (розшукові) дії: курс лекцій / [Д.Й. Никифорчук, С.І. Ніколаюк, О.І. Козаченко та ін.] ; за заг. ред. Д.Й. Никифорчука. – К. : НАВС, 2012. – 176 с.
4. Негласні слідчі (розшукові) дії та використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні : [навчально–практичний посібник] / С.С. Кудінов, Р.М. Шехавцов, О.М. Дроздов, С.О. Гриненко. – Х. : Оберіг, 2013. – 344 с.
5. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135 XII // *Відомості Верховної Ради України*, 1992. – № 22. – Ст. 303.